

УДК 300.54

М. Ф. Цибра - доктор філософських наук, професор кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського»

САМОТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФУНКЦІЯ ОСВІТИ: КРИТЕРІЙ ЯКОСТІ

В статті обґрунтовуються критерії самоствердження. Розглядаються основні категорії цього процесу: моральне здоров'я, цілеспрямованість, творчість, соціальний тонус. Акцентується, що формування потреби в самоствердженні – одне з магістральних завдань освіти.

Ключові слова: самоствердження, критерій, моральне здоров'я, творчість, цілеспрямованість, соціальний тонус.

САМОУТВЕРЖДЕНИЕ ЛИЧНОСТИ КАК ФУНКЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: КРИТЕРИИ КАЧЕСТВА

В статье обосновываются критерии качества самоутверждения. Раскрываются основные категории этого процесса: нравственное здоровье, целеустремленность, творчество, социальный тонус. Акцентируется, что формирование потребности в самоутверждении – одна из магистральных задач образования.

Ключевые слова: самоутверждение, критерий, нравственное здоровье, целеустремленность, творчество, социальный тонус.

SELF-ASSERTION OF A PERSONALITY AS A FUNCTION OF EDUCATION: QUALITY CRITERIA

The article substantiates the quality criteria of self-assertion. The main categories of the process are revealed: moral health, goal orientation, creativity, social tone. The formation of need for self-assertion is emphasized as one of the primary objectives of education.

Key words: self-assertion, criterion, moral health, creativity, goal orientation, social tone.

Майбутнє сучасної цивілізації залежить від мети, яку ставить перед собою індивід і тих зусиль, які він спрямовує на здійснення обраних цілей. Тут вкрай важлива аксіологічна складова, наслідки залежать від цінностей, якими керується людина у своїй діяльності у природному та соціальному середовищах. Опосередковано, формування цілей і цінностей окремої людини, обумовлено стратегією виживання людства, вибором напрямку суспільного розвитку, який здійснюється у контексті широких можливостей по вдосконаленню науково-технічних досягнень, але на фоні катастрофічно скудіючих, озлиднених людською недалекоглядністю, природних ресурсів.

Сучасний рівень соціального розвитку знаходиться у постійному конфлікті, з виразно спалахуючими антагоністичними рисами. Ми свідки постійних сутичок між прихильниками демократичних цінностей, республіканських поглядів, націоналістичних настроїв та авторитарного бажання деяких безумців, муштрувати народи на мілітаристському плацу. Сервільність, пригнічення, моральна деградація – характерні риси тоталітаризму, що відверто не втрачає своїх жорстоких позицій і ареалів впливу. Люди, для таких «ідеологів», – бидло, отара, якою можуть керувати навіть собаки. Арабський світ в останні часи, все більше нагадує неякісну м'ясорубку з шербатим шнеком.

Справа, навіть не у тому, що людський розум виявився безсилим перед елементарним вибором між добром і злом, життям та смертю, інститут «шахідства» розквітає! Дивує інше, інтелектуальна потужність людського мозку, як ніколи раніше, дозволяє вирішувати складні проблеми у хитросплетіннях взаємозв'язків з найскладніших питань, але, здається, що розум чманіє перед всемогутністю категорії «вигода»! Цікавий семантичний ланцюг синонімів українською, вичерпний з точки зору філософії. Пропоную простежити відтінки слова «вигода»: інтерес, користь, пожиток, пожива, ужиток, вжиток, придоба, зручність!

Здається, секрет у останньому визначенні – «зручність»! Вигода, або зручність! Всі благі наміри суб'єкта віддзеркалюються, надломлюються через призму його раціональності, що оперує

категоріями користі, вигоди, і людина глохне, і сліпне перед моральними основами буття, перед здоровим розумом і духом! Відбувається стрімка саморуйнація особистості, якісні параметри для самоствердження зруйновані, або, інколи, взагалі відсутні.

Означена направленість людського мислення призводить до того, що вирішення проблем і суспільних суперечностей, на сучасному рівні розвитку, обертаються негативними наслідками, які повсякденно, нагромаджуються у суспільстві. Прозріння і каяття набувають поодиноких характеристик на рівні випадку, вони погрузають, захлинуються у потоці прагматичних настанов, що щільно і розлого супроводжують культ раціональності, як начебто єдиний можливий для суспільного розвитку і процвітання. Така собі невід'ємна інстанція омріяного «прогресу».

Закономірності людського існування викривлюються, спотворюються взаємовідносини, втрачається духовне начало, що відрізняло Homo Sapiensa від тварин. Суспільство, що просякнеться негативізмом, опиниться перед прірвою небуття. Соціальні інститути, філософські науки постійно звертаються до цієї тривожної теми. Саме по собі нічого не відбувається, необхідні цілеспрямовані зусилля, доброякісний, а не компліментарний, аналіз подій, який призводить до стагнаційних процесів у суспільстві. Перверсії свідомості можуть набувати невиліковного характеру на тлі постійного пресингу брехливої і негативної інформації.

Єдине, що тримає на плаву надію – сама особистість зверне увагу на власну розщепленість свідомості, заирне в себе и намагатиметься якісно змінювати свій духовний стан, насамперед, з індивідуальними рятівними цілями, вже потім, опосередковано, для сім'ї та суспільства. Постійне пригнічення позасвідомої невдоволеності буттям, робить суспільство хворим, ворожим і недостатньо дієздатним.

Потреба кожної особистості у самоствердженні і є той ключ, те джерело, яке здатне напоїти, на яке слід звертати пильну увагу. Відомо, що «шкурне питання», якість самоповаги – найадекватніший суспільний барометр. Мета самоствердження у вищому його прояві – активному, творчому, на рівні альтруїстичної самовіддачі. І це не є форма зручного самозвеличення або самозакоханості. Самоствердження складається з принципової глибинної та потенціальної готовності до активних позитивних вчинків гуманістичного забарвлення, спрямованих на ідеали Добра, що роблять існування людини у суспільстві комфортним і творчим, та й сам акт, не можна не погодитись, не тільки корисний, а ще й приємний.

Самоствердження – соціальне за своєю суттю. Його психогенна, психологічна настанова: утвердження себе, свого «Я», виведення своєї «самості» для потреб інших «самостей», насамперед в силу того, що *інших шляхів встановлення власного впливу на життя не існує*. По суті, це певний ланцюг самореалізацій позитивного змісту на рівні «інакше не можу», рівні, що вселяє в свідомість особистості рівновагу власного існування, тобто – самоповагу. Самоствердження – це фундамент цілісної свідомості, що намагається виховати у собі вдумливу особистість, здатну відчувати чужий біль, бути насамперед доброзичливою, і цілеспрямованою у набутті досвіду, знань, моральних якостей, що забезпечують людяність і рівновагу у суспільних відносинах.

Визначення аксіологічної ваги особистості, рівня її самоствердження, відбувається за умови наукового осмислення критеріїв, вимірів, виходячи з яких є можливість достовірно судити про предмет дослідження. Необхідно усвідомити на підставі яких ознак класифікується самоствердження особистості, рівень досягнутої нею досконалості, щоб визначити потенціал її можливостей, її цінність для суспільства. Особистість сама себе оцінює відповідно критеріїв, що сформовані суспільством і орієнтирам, що пропонуються або диктуються сучасністю.

Соціальна необхідність напрацювання фундаментальної технології оцінки, для впливу на суспільний розвиток та діяльність окремих громад чи особистостей, завжди була актуальною. Критерії якості самоствердження дозволяють виявляти рівень досконалості індивіда, його аксіологічну вагу. В цих своєрідних еталонах якості самоствердження особистості закладено систему соціальних детермінант. Критерії розвитку будь-якого суспільного явища – це ознаки, за станом яких можна інтерпретувати рівень розвитку, оцінювати загальний вплив події на громаду. Одні ознаки характеризують безпосередньо сутність явища, події, процесу, а інші – визначають його неосновні, але конститутивні моменти, з яких вибудовується весь процес.

Критерії є більш узагальнені, сутнісні і часткові, що оцінюють окремі прояви обраного предмета дослідження. Інколи доволі критеріїв, що віддзеркалюють сутнісні особливості, абстрагуються від частковостей, на користь загальному смислу, необхідному на даний момент. Ми розглядаємо сутнісні ознаки, які з достатньою повнотою розглядають категорію самоствердження особистості як найбільш суттєву необхідність кожної самодостатньої людини. Узагальнюючий

критерій самоствердження містить в собі всі часткові ознаки, які охопити і проаналізувати цілісно важко і непродуктивно для розуміння системи поглядів на процес, тому необхідна градація пояснювальної поступовості предмета дослідження. Чим більш високим за ступенем відображення сутнісних якостей виступає критерій, як еталон, тим більш типізованим постає і він сам. За цим принципом і побудовано ієрархію критеріїв, що окреслюють сутність предмета, який аналізується.

Загальний критерій якості самоствердження, на мою думку, це насамперед *критерій моральності*, що виявляється через категорії *«морального здоров'я»*, *«творчості»*, *«цілеспрямованості»*, та через своєрідний *«соціальний тонус»*. Сферами реалізації сутнісних сил людини є її практичне та духовне життя. Покладатися на одну ознаку, один критерій, за яким можна оцінювати рівень досконалості особистості, невірно і навіть абсурдно, через неоднозначність та багатогранність завдань, що вирішує особистість в процесі буття. Запропонована низка категорій, як узагальнених характеристик соціальної цінності особистості, допоможе орієнтуватись у властивостях, атрибутах, ознаках, виходячи з яких інститути виховання і навчання будуть спроможними визначати якість самоствердження. Відповідно, процес можна буде коректувати, допомагати особистості у напрацюванні установок для творчих досягнень та ідеалів, для більш адекватного, якісного існування.

Онтогенетичний розвиток людини сприяв формуванню ефективних механізмів саморегуляції самоствердження. Як правило, це були процеси екстравертивного характеру, або психічного орієнтування «ззовні». Обов'язок, обов'язковість усвідомлюються особистістю, як дещо суто індивідуальне, як мотив, що народжується всередині (інтровертивний), як моральне «не можу інакше». Екстравертивно-інтровертивний характер механізму самоствердження особистості формує і формує палітру можливостей, широкий спектр індивідуального морального вдосконалення, свідченням якого виступає категорія «моральне здоров'я».

Моральне здоров'я віддзеркалюється в оціночному діапазоні стосовно діяльності індивіда. Це, по суті, сигнал якості у поведінці та діяльності особистості на шляхах її самоствердження. Сферами прояву морального здоров'я є практичне (матеріальне) і духовне життя суспільства. Процес не зводиться до умовних моральних максим, а детермінується суспільним існуванням особистості. Процес формування морального здоров'я відбувається у конкретних життєвих обставинах та опосередковується сукупністю потреб і інтересів, що знаходяться поза мораллю, але набули певного духовного значення, що впливає з специфіки категорій моралі. Ця обумовленість не є суто механічною, оскільки моральне здоров'я формується за участю свідомості кожного індивіда. Моральне здоров'я індивіда віддзеркалює його відношення до сукупності життєвих умов, в яких він перебуває і діє. Позаяк ці умови прямо торкаються життєвих інтересів, людина не може відноситись до них індиферентно. Зрозуміло, що суб'єкт завжди буде віддавати перевагу чомусь певному, визначеному, устояному. Така перевага, у свою чергу, детермінується потребами, інтересами і безпосередньо «осідає» у моральних орієнтаціях особистості.

Реакція на зовнішні фактори, зрозуміло, у кожного індивідуальна, вона завжди залежна від глибини розуміння особистістю суспільних проблем, чутливості до громадських інтересів, від власних переконань, сили волі, а, також, і це дуже суттєво, від інтенсивності зовнішніх впливів, так званого, суспільного пресингу, відомої «психологічної обробки мас». Гама реагування на всі процеси життя – широка, плинна, важка для філософського осмислення і відповідного редагування з корективами на сучасність, що теж є постійною необхідністю для державних інституцій, вимушених відстежувати всі соціальні флуктуації, навіть заради власного існування.

Відповідно до сучасних процесів, особистість вимушена шукати власних шляхів для збереження морального здоров'я у відверто нездоровому сучасному суспільстві, зорієнтованому на матеріальні зиски, навіть у нематеріальних відносинах між людьми. Залишається лише спостерігати за якісними параметрами діяльності особистості у її реалізації та орієнтаціях на суспільний інтерес. Спостерігати, відстежувати і намагатись своєчасно втрутитись, щоб негативна маса не набула критичних розмірів незворотності і суспільного колапсу.

Вмотивованість діяльності може бути різною, головне щоб це був процес внутрішньої потреби реалізуватись непримусово, творчо, без пресингу, тоді процес набуває самодостатності, позитивності, вигідності (модне слово!) для суспільства. Коли діяльність вимушена обставинами, під'яремна, має сервільний характер, індивід обмежується мінімальним внеском в скарбничку суспільного життя. Про моральне здоров'я у таких випадках розводити тури, філософствувати марно.

Моральне здоров'я, або, навпаки, моральне нездоров'я, – це критерії досконалості особистості, спосіб її буття. Між цими станами моральності фігурує певна відстань. Демаркаційна смуга невизначеності стану якості індивіда, невірноваженості його самопочуття між добром і злом завжди існує. На подібній «нейтральній фазі» хитається такий моральний стан людини, який ми звикли характеризувати, як «моральну норму», близьку за своїм значенням до філософської категорії «міри». Це так звана типова ситуація навколо поняття «норма», адекватна «середньостатистичним» моральним характеристикам, що припускають індивідуальні коливання поведінки у суспільстві до межі девіантності. Доказів, як і обґрунтування позиції на користь вичленування такого поняття як «моральна норма», достатньо, позаяк абсолютного здоров'я, у тому числі і морального, не існує за самою хитромудрою логікою, повною суперечностей у розвитку людського суспільства.

Формування морального здоров'я особистості неможливо уявити у вигляді вулиці з одностороннім рухом. Зіштовхуються, якнайменше, три види процесу: пізнавальний, емоційний та вольовий. Переваги залежать від самої особистості. Самоствердження здійснюється у процесі практичної діяльності по перетворенню дійсності на підставі ідей, задумів, потреб, які особистість вибудовує у вигляді цілей. Проте, це не остаточний етап. Вищої якості набуває стан повного (або майже повного) злиття власних потреб з потребами суспільства. Така узгодженість сприяє накопиченню особистого позитивного активу, і, відповідно, соціальній демократизації та гуманізації громадських настроїв.

Суспільно вагома мета, значуща цільова настанова, завдання, що сприймається особистістю зацікавлено, збагачує її духовність, спонукає до подальшого творчого пошуку шляхів самоствердження. Цей процес неможливо уявити у вигляді одноразового акту, до якого індивід готувався на протязі певного часу або навіть все життя, і, здійснивши який, вважатиме свою місію виконаною. Це миттєвості, відомі на рівні подвигу, екстремального вчинку, але вони не здатні заповнити життя індивіда постійним очікуванням подібних актів. Життєвий шлях це безперервний ланцюг самостверджень, що чергуються інколи з актами самозаперечень, та саморуйнацій, як моральних так і фізичних. Шкідливі звички, девіантна поведінка, об'єктивні та суб'єктивні обставини, зіштовхують особистість на неоднакові *рівні самоствердження – від аподиктичного, проблематичного до нижчого – аноморфічного*. Масштаб самоствердження завжди буде різним, починаючи від буденних справ, спрямованих на досягнення життєвих цілей, і до героїчних вчинків, що прикрашають віки (і історичні підручники), як ідеал, як високі гуманістичні зразки самоствердження людського духа.

Рольове навантаження, значення відповідності ідеала і цілі у розвитку особистості і суспільства детермінуються самим механізмом дії соціальних законів, що у сучасних умовах набувають нових рис і вимог, посилюючи роль людського фактору, постійно навантажуючи індивід новими зв'язками, технічними досягненнями і, слід підкреслити, деградуючим станом природи. Цілеспрямованість виступає не тільки одним з основних важелів і стимулів самоствердження, але і забезпечує якість самого рівня самоствердження особистості, спрямованого на вчинки вищого гатунку, що наповнюють позитивом духовний стан людини, як кінцева суспільна мета.

Квінтесенція самоствердження міститься не тільки у досягненні цілі, скільки у процесі самої діяльності, що реалізується через обрану ціль. Тут виникає питання: прагне індивід досягти мети і на цьому зупинитися (почивати на лаврах) чи, розуміючи нескінченність суспільного процесу, буде намагатись творчо служити собі, людям, громаді, державі до кінця? Безумовно, доки існує життя, процес його здійснення незупинний. Суспільство у цілому і кожна окрема особистість зорієнтовані на прогресивний рух і позитивні досягнення. Хто не бажає собі добра? Виникають нові завдання, формуються необхідні для цього цілі у силу об'єктивної реальності життя і суб'єктивної потреби кожної особистості залишити себе у суспільній свідомості, тобто самоствердитись.

Творчість, стосовно наших проблем, розглядається як властивість соціальних структур, і це слушний, раціональний підхід. Спробуємо її розглянути у контексті цілісної особистості, позаяк самоствердження можливе лише за умови діяльності, притаманної «самості», забарвленої суто індивідуальними можливостями, тобто – «я можу так, як не здатен ніхто інший». Лише за таких умов, ми можемо констатувати наявність творчого процесу. Творча лабораторія особистості унікальна, вкрай необхідна суспільству, що намагається уникати небезпечної стагнації.

Однак, не слід погоджуватися з тим, що творчість категоріально зводиться до формальної активності особистості, по суті байдужої до конкретного змісту того, що їй доводиться втілювати в життя. Індивід не здатен відтворювати все, що забажається, постійної творчої наснаги потребують не

всі практичні процеси його діяльності, проте, в кінець кінців, *він створює себе унікальною особистістю для інших як найважливіший елемент суспільного організму.*

Для самоствердження особистості творчість – це інструмент, за допомогою якого людина задовольняє власні претензії до життя. Основний смисл буття – його постійне самовідродження у комусь, в чомусь. Людина теж є своєрідний інструмент – вимудрувати, відобразити, відтворити на підставі власних і колегіальних ідей і неодмінно на користь іншим з метою покращити життя собі та іншим – це завдання особистості, її якість, іпостась на цьому дивовижному світі. Структурно, творчість – це потреба духовна, вільна на рівні усвідомленої необхідності.

Поняття «критерій» – це знаряддя для філософії, на рівні скальпеля для хірурга. Тут необхідно звернути увагу на критерії якості у самоствердженні особистості. Творчість є лише одним з вимірів, параметрів цього процесу. Праця відповідає вітальній, родовій частині природи людини, вона повинна приносити задоволення, по-перше – передчуттям результату: а по-друге – самим процесом праці, від якої очікують максимального і, особливо, якісного результату. Подібні наслідки можливі лише за умови праці творчої, коли задіяно не лише індивідуальний, унікальний, але й національний дух. Психологічний склад творця особливий, коріння його в глибинах душі його народу, його пращурів, результативність праці, просякнутої такими настоями, вища і якісніша.

Кожна людина повинна розуміти, що ключ до таємниць Буття в її руках, серці і розумі, і вклад, її власний, унікальний, є змістом самоствердження особистості у соціумі, не зважаючи на те, що якість самоствердження теж монада персональна і має певні аксіологічні характеристики. Безумовно, роль творчості у прогресивній ході людства розкриється лише тоді, коли вона з привілеї одинаків, груп, стане способом існування кожного. Така вселенська творчість, як вища форма трудових зусиль, залог добротворчого суспільства найвищого морального гатунку, це омріяна людством перспектива взаємовідносин. Діяльність митця, що виконує роботу заради неї самої, умовно, не несе людських витрат, це поняття, або судження, нещодавно слушно введено економістами.

Самоствердження особистості не є виходом за власні межі. Переосмислюючи себе творчо, людина залишається у власних тілесних і психологічних межах, у той же час, вона проникає в іншого думками, у світ суспільних інтересів, заводячи їх у свою свідомість, як базу для пошуку свого місця у виконанні суспільних завдань. У творчому процесі підтримується не лише творчий потенціал індивіда, а і його духовна рівновага, самоповага. Зростає для соціуму аксіологічна цінність особистості, як і для близького оточення, для кохання, побудови сім'ї, виховання дітей, і т. д.

Фома Аквінський називав людину горизонтом, до якого кожен покликаний своєю природою йти, щоб стати людиною. Природа людини – шлях, по якому потрібно пройти, висхідний пункт і умова досягнення мети. Це шифр, формула кристалізації, закон, за яким людина відбудовує себе.

До критеріїв якості самоствердження особистості необхідно віднести її соціальний тонус. Семантика даного поняття – це рівновага суб'єкта у соціумі «ми», його суспільне самовідчуття, необхідність для соціуму, для «ми», його «самості», його конкретного життєвого досвіду і набутих знань. По суті, це вічні новаторські устремління супротив громадського консерватизму, схильного до спокою, що нерідко ховають у поняття «традиція».

Проблема соціального тону виникає в силу того, що у суспільстві індивіди, які, здавалось би, знаходяться в однакових (майже) умовах, ведуть себе по різному, інколи неадекватно, з девіантними відхиленнями у поведінці. Рівень самоствердження, як ртутний стовпчик у градуснику. Справа не лише в фізіології, генетиці, вихованні, частенько діло у суспільному недбальстві, певній зарегламентованості державних інституцій, навіть владній афективності, далекої від розрахунків суспільної «користі». На жаль, у нашому сучасному товаристві, не доводиться констатувати, що «соціальний тонус» більшості членів нашої громади, знаходиться на задовільному рівні.

Структура соціального тону різноманітна, складна. Сюди надходить і внутрішня направленість особистості, і її зовнішній прояв по відношенню до об'єктивних умов особистісного буття. Соціальний тонус відзеркалюється практичною діяльністю індивідів, будується під впливом двоєдиного процесу:

- а) Формування духовного світу особистості, її потреб, інтересів, цінностей, орієнтацій.
- б) Створення необхідних умов для реалізації світоглядних установок особистості.

Аналізуючи процес становлення соціального тону особистості, можна виділити два рівня структури – інформаційний та побутовий. На інформаційному рівні особистість напрацьовує загальну, генеральну лінію поведінки, на підставі ідей, принципів, норм та цінностей, шанованих у суспільстві, в оточенні. На побутовому рівні – відбувається становлення соціального тону,

© *А. В. Цыра*

відповідного вимогам та уподобанням оточення. Соціальний тонус конкретної особистості будується на кількісних та якісних засадах. Неоднорідність громадських, колективних інтересів не сприяє цілісності соціального тону, його результативності. Від соціального тону індивідів залежить диференціація всередині суспільних груп, особливість взаємовідносин, відповідно і якість праці певного кола людей. Це життєдіяльний принцип існування, якість якого чітко простежується в соціумі.

Саме в середині соціуму за рахунок соціального тону, формуються ті ідеї, що потім впливають на норми людської поведінки, на відношення до обраного виду діяльності, на характер життєвих прагнень, цілей, і опосередковано на побут, звички та інтереси кожного індивіда. Як явище, соціальний тонус особистості не носить характеристик статичності, він постійно знаходиться у процесі змін, вдосконалення, оновлення, необхідно повсякчас виборювати потрібну збалансованість позицій та станів, як всередині особистості, так в глибинах соціального вареву. Сутність соціального тону можна визначити як міру усвідомлення особистістю суспільних інтересів. Ці питання слід відстежувати на державному рівні, використовуючи всі *розумні* важелі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коган Л. Н. Цель и смысл жизни человека / Л. Н. Коган. – М.: Мысль, 1984. – 252 с.
2. Цыбра Н. Ф. Самоутверждение личности (социально-философский анализ) / Н. Ф. Цыбра. – Киев: Одесса: Вища школа, 1989. – 192 с.
3. Цыбра М. Ф. Метанойя: філософсько-етичний аспект / М. Ф. Цыбра. – Одеса: Астропринт, 2006. – 240 с.

УДК 37.01:15

А. В. Цыра - аспирант кафедры философии и истории Украины, Одесская национальная академия связи им. А. С. Попова

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ И ИНСТРУМЕНТАЛЬНАЯ МОДЕЛИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

В статье исследуется сущность инновации и инновационной деятельности как результат развития науки и совокупного общественного интеллекта научной среды. Обоснована сущность концептуальной и инструментальной моделей инновационного развития общества. Объяснена детерминирующая роль концептуальной модели через призму конструктивной методологии.

Ключевые слова: наука, научная среда, инновация, инновационная деятельность, концептуальная модель, инструментальная модель, конструктивная методология, экономическая эффективность

КОНЦЕПТУАЛЬНА ТА ІНСТРУМЕНТАЛЬНА МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В статті досліджується сутність інновації та інноваційної діяльності як чинників розвитку науки та сукупного суспільного інтелекту наукового середовища. Обґрунтована сутність концептуальної та інструментальної моделей інноваційного розвитку суспільства. З'ясована детермінуюча роль концептуальної моделі крізь призму конструктивної методології.

Ключові слова: наука, наукове середовище, інновація, інноваційна діяльність, концептуальна модель, інструментальна модель, конструктивна методологія, економічна ефективність